

Наталія ОЛЕКСІЄНКО (Кіровоград, Україна)

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ).

На основі аналізу наукових досліджень з проблеми періодизації розвитку організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків, автором визначені етапи розвитку освітньо-виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах, починаючи з першої половини ХХ століття до сьогодення.

Ключові слова: етапи розвитку, освітньо-виховна робота, оздоровлення та відпочинок дітей, дитячі оздоровчі табори.

The article reveals the stages of educational work development in children's health camp starting from the first half of the XX century till nowadays. The stages based on the analysis of scientific researches of periodization in organizing the improvement of the children's and teenagers' recreation have been worked out by the author.

Key words: stages of development, educational work, children's health camp, improvement of half end recreation.

Постановка проблеми. Однією з головних проблем діяльності дитячих оздоровчих таборів на сучасному етапі є модернізація змісту організації освітньо-виховної роботи з дітьми в канікулярний період шляхом переосмислення традиційних підходів до освіти і виховання. В цих умовах важливого значення набуває усвідомлення історичного досвіду організації освітньо-виховної роботи дитячих оздоровчих таборів в різні періоди їх функціонування за допомогою визначення етапів розвитку освітньо-виховної роботи на основі характерних для кожного етапу особливостей організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема періодизації організації дитячого оздоровлення та відпочинку розглядалась в роботах В.Белова, В.Торшина, І. Фрішман, А.Волохова, М.Наказного. Проте, історичні етапи становлення та розвитку діяльності дитячих оздоровчих таборів дослідники визначають на основі загальних характеристик організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків, приділяючи недостатньо уваги розвитку освітньо-виховної роботи з дітьми в канікулярний час.

Мета написання статті – визначити етапи розвитку освітньо-виховної роботи з дітьми в умовах функціонування дитячих оздоровчих таборів в період з другої половини ХХ до початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Періодизація процесу становлення та розвитку діяльності дитячих оздоровчих таборів розглядалась дослідниками відповідно до змін у нормативно-правовій базі організації оздоровлення та відпочинку, суспільно-політичних та соціально-економічних трансформацій у нашій країні, підходів у педагогічному керуванні та характері взаємодії між учасниками педагогічного процесу тощо. Аналіз наукових досліджень щодо періодизації дитячого оздоровлення та відпочинку показав, що існують різні підходи до визначення етапів становлення та розвитку діяльності дитячих оздоровчих таборів, їх хронологічних меж та назв.

Так, В. Белов, спираючись на зміни та розширення функцій дитячих оздоровчих таборів, виокремлює три основних історичних етапи їх функціонування, а саме: «оздоровчо-виховний» (20-ті – початок 40-х рр. ХХ століття); «оздоровчо-освітньо-виховний» (кінець 40-х – 80 рр. ХХ століття); «поліфункціональний» (90-ті рр. ХХ століття до теперішнього часу). На сучасному етапі розвитку дитячі оздоровчі табори, на думку дослідника, виконують такі специфічні функції: оздоровча, виховна, освітня, розвиваюча, культурологічна, психотерапевтична, комунікативна й компенсуюча. Поряд з цим, В.Белов наголошує на тому, що інтеграційні процеси, які відбуваються в сфері оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків, а також зростання потреби у фізіологічній та психологічній реабілітації та корекції підростаючого покоління потребує в майбутньому подальшого розширення функцій дитячих оздоровчих таборів [1: 8-9].

На відміну від досліджень В.Белова, В. Торшин виділяє етапи історичного розвитку діяльності дитячих оздоровчих таборів на основі розвитку змісту діяльності дитячих оздоровчих таборів, зміцнення матеріально-технічної бази, збагачення науково-методичного забезпечення виховної діяльності. На першому етапі (ХІХ століття), на думку дослідника, організація оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків мала на меті надання додаткової фізичної та військової підготовки майбутніх захисників Вітчизни, вихованців кадетських корпусів. На другому етапі (20-ті роки ХХ століття), основний зміст діяльності дитячих таборів

зосереджується на відновленні та зміцненні фізичного здоров'я дітей та підлітків. Третій етап (30-80-ті роки ХХ століття) характеризується оновленням змісту організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків шляхом зміщення головного акценту в бік виховання гармонійно розвиненої особистості. Останній, четвертий етап (початок 90-х років ХХ століття й до сьогодення) вирізняється виникненням нових підходів до змісту виховного процесу, форм та методів роботи й одночасне існування змісту, форм та методів третього етапу з деякими змінами термінології, відповідного до сучасного суспільства.

Найбільш продуктивним з цих етапів по кількісним й якісним показникам, дослідник вважає III етап, який супроводжувався особливо швидкими темпами розвитку системи відпочинку та оздоровлення дітей у 50-80-ті роки, коли щорічно збільшувалась кількість таборів та відпочиваючих в них дітей, зміцнювалась матеріально-технічна база, постійно розвивалось науково-методичне забезпечення виховної діяльності, вдосконалювались форми та методи роботи [4: 71].

І. Фрішман та А. Волохов вважають, що в процесі розвитку системи оздоровлення та відпочинку для кожного періоду характерні відповідні риси, а саме: зміна педагогічних парадигм; збільшення впливу держави на ресурсне, нормативне й кадрове забезпечення системи; залежність розвитку системи виховної діяльності в дитячому оздоровчому таборі від ситуації, яка складається в усьому соціокультурному просторі й соціальній сфері. Дослідники виділяють такі етапи розвитку системи оздоровлення та відпочинку: перший етап – 20-ті-середина 30-х років, другий етап – середина 30-х-кінець 80-х років, третій етап бере свій початок на рубежі 80-х-90х рр. до сучасності. До того ж, І. Фрішман та А. Волохов зазначають, що на кожному етапі спостерігаються процеси модернізації практично всіх форм виховної діяльності й відбувається оновлення змісту відпочинку та оздоровлення дітей.

Слід зазначити, що перший етап (20-ті – середина 30х рр.) дослідники характеризують, як зародження та організаційне оформлення виховної системи дитячого відпочинку, в якому зміст виховної та організаційної роботи регламентувався документами Центрального Комітету ВЛКСМ та ЦР ВПО.

Визначення хронологічних меж другого етапу (середина 30-х – кінець 80-х років), на думку дослідників, пов'язане з провідною роллю профспілкових комітетів в організації виховної діяльності дитячих оздоровчих таборів, які були основним джерелом фінансування оздоровчої компанії в цей період.

Третій етап, як вважають І. Фрішман та А. Волохов, бере свій початок наприкінці 80-х років й характеризується переосмисленням ролі та місця суспільних організацій в державі, що докорінним чином вплинуло на стан профспілок й зміст їх діяльності. До того ж, внаслідок соціально-економічної ситуації, яка склалась в державі на початку 90-х років, виховна система в цілому опинилася в глибокій кризі. Тому, подальший розвиток системи виховної діяльності в дитячих оздоровчих таборах відбувався за допомогою модернізації та пристосування до глибинних змін в суспільстві з урахуванням його соціокультурних потреб [2: 5-11].

На особливу увагу заслуговує періодизація історичного розвитку організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків в умовах функціонування дитячих оздоровчих закладів запропонована М. Наказним. По-перше, хронологічні межі генезисно-історичного аналізу, який здійснює дослідник, починаючи з постреволюційної доби до початку 90-их років ХХ століття, співпадають з періодом існування піонерського руху, який в зазначений час істотно впливав на оздоровлення та відпочинок дітей в умовах піонерських таборів.

По-друге, для визначення характерних ознак кожного з історичних періодів функціонування піонерських таборів, дослідник виділяє п'ять компонентів генезисно-історичного аналізу, які ґрунтуються на: 1) соціально-політичних факторах, що відображають систему виховних впливів на юних лєнінців у різноманітних її проявах; 2) концептуально визначеному підході до оздоровлення та відпочинку дітей у певний історичний період і допомагає виділити основні цілі, завдання та зміст виховного процесу; 3) формуванні організаційно-методичних засад, що сприяє відстеженню формування структури та змісту кожного періоду; 4) матеріально-економічних аспектах кожного періоду з урахуванням соціально-економічних особливостей розвитку радянської держави; 5) нормативно-правовому регулюванні організації оздоровлення та відпочинку дітей в умовах піонерського табору [3: 85].

По-третє, при визначенні історичних періодів організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків в умовах функціонування піонерських таборів, М. Наказний, визначає чіткі хронологічні межі кожного з них, а саме:

I період (1917-1924рр.) – зародження дитячого оздоровлення в умовах функціонування комуністичного піонерського руху.

II період (1924-1953 рр.) – становлення піонерських таборів як однієї з форм оздоровлення дітей.

III період (1953-1964 рр.) – період інтенсивної діяльності піонерських таборів.

IV період (1964-1985 рр.) – максимального підйому дитячого оздоровлення в умовах піонерських таборів СРСР.

V період (1985-1991 рр.) – перехідний.

Кожний з зазначених періодів, на думку дослідника, має свої характерні особливості, які дозволяють простежити процес становлення та розвитку організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків в зазначений час. В контексті нашого дослідження, ми зосередили увагу на деяких особливостях, які характеризують третій, четвертий та п'ятий періоди розвитку піонерських таборів і обмежуються 1953-1991 рр.

Відтак, в період інтенсивної діяльності піонерських таборів (1953-1964 рр.), М.Наказний визначає ряд особливостей, серед яких в контексті нашого дослідження заслуговують на увагу: підвищення ролі профспілкових організацій в оздоровленні дітей у піонерських таборах; проведення II Всесоюзного зльоту піонерів, присвяченого 40-річчю Всесоюзної піонерської організації ім. В.І.Леніна; змагання піонерських загонів під девізом «Ім'я Леніна у серці кожного! Вірність партії ділом доведемо!»; додаткове фінансування будівництва піонерських таборів.

Четвертий період (1964-1985рр.), визначений дослідником, як період максимального підйому дитячого оздоровлення в умовах піонерських таборів СРСР, характеризується значними позитивними структурними та змістовними змінами, головними з яких ми виокремлюємо: організацію і проведення Всесоюзних зльотів різного рівня, піонерських пошукових операцій, оглядів, естафет, акцій; значне покращення роботи профспілкових та комсомольських організацій з дітьми та підлітками; зміцнення зв'язків між комсомолом, піонерською організацією та школою.

На останньому, перехідному періоді (1985-1991рр.), поряд з іншими, дослідник розкриває такі характерні особливості: закінчення монополії піонерського руху в оздоровленні дітей та занепад комуністичної ідеології, створення альтернативних оздоровчих таборів, поступовий перехід від піонерських таборів до дитячих оздоровчих закладів.

Як бачимо, визначені М.Наказним періоди розвитку організації оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків, мали характерні для кожного періоду особливості, які впливали на організацію освітньо-виховної роботи в таборах в різні часи.

Узагальнюючи вищезазначене, можемо констатувати, що проблема історичного розвитку організації освітньо-виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах недостатньо розкрита. В більшості робіт, присвячених історико-генезисному аналізу організації оздоровлення та відпочинку дітей, надається загальна характеристика діяльності дитячих оздоровчих таборів на різних етапах їх функціонування. Тому вважаємо за необхідне визначити етапи розвитку освітньо-виховної роботи дитячих оздоровчих таборів другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Для визначення етапів розвитку організації освітньо-виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах зосередимо увагу на показниках, які дозволяють виділити характерні для кожного етапу особливості, а саме: змістовні особливості організації освітньо-виховної роботи, кадрове забезпечення дитячих оздоровчих таборів, розвиток мережі закладів оздоровлення та відпочинку.

Враховуючи зазначені показники, нами визначено чотири етапи розвитку освітньо-виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах в період з другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Перший етап (кінець 50-х – початок 80-х рр.) – визначальний.

Другий етап (80-ті – початок 90-х рр.) – особистісно-зорієнтований.

Третій етап (90-ті рр.) – перехідний.

Четвертий етап (з 2000-ого) – інноваційний.

Обґрунтуємо історичні етапи розвитку освітньо-виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах (з другої половини ХХ до початку ХХІ ст.). Розглянемо характерні для кожного етапу особливості організації освітньо-виховної роботи з дітьми за вищезазначеними показниками:

Перший етап (кінець 50-х – початок 80-х рр.) визначальний.

На даному етапі відбувались істотні зміни в змістовному наповненні освітньо-виховної роботи (впровадження вікової програми роботи з дітьми, проведення науково-практичних

конференцій з питань організації літнього відпочинку, посилення ролі дитячих оздоровчих таборів як міжвідомчих методичних центрів, визначення місця позашкільних закладів в системі соціального виховання підростаючого покоління, а також змісту, форм і методів роботи з дітьми тощо); проводилась робота з питань підвищення якості підбору та підготовки педагогічних кадрів (визначення штатного розкладу педагогічних кадрів, окреслення вимог до підбору та підготовки педагогічних кадрів, розробка та впровадження посадових обов'язків для кожного педагогічного працівника, впровадження програми «Орієнтир» тощо); відбувалось інтенсивне розширення мережі піонерських таборів завдяки розробці та впровадженню нормативно-правової бази, збільшенню фінансування дитячого оздоровлення та відпочинку, широкої диференціації типів піонерських таборів, підвищенню ролі профспілкових організацій в організації оздоровлення та відпочинку дітей тощо.

Другий етап (80-ті – початок 90-х рр.) особистісно-зорієнтований.

Характерними особливостями другого етапу є перенесення акцентів освіти і виховання на особистість дитини та виникнення гуманістичної педагогіки; розробка й впровадження нових концептуальних ідей; кризовий стан піонерського руху; підготовка вожатих та вихователів загону за визначеними темами профспілковими та комсомольськими органами на різних рівнях; обов'язкове проходження педагогічної практики студентами педагогічних вузів у заміських піонерських таборах та опанування «Програми підготовки студентів до роботи в заміських піонерських таборах»; розробка та впровадження нормативно-правового забезпечення підготовки студентів педагогічних інститутів до роботи в піонерських таборах; подальший розвиток мережі піонерських таборів, особливо таборів праці та відпочинку, який супроводжувався нормативно-правовим забезпеченням організації оздоровлення та відпочинку дітей та підлітків; розвиток організації оздоровлення та відпочинку дітей за рахунок збільшення кількісного складу дітей і підлітків охоплених оздоровчими заходами, особливо в східному регіоні України.

Третій етап (90-ті рр.) перехідний.

Характерними особливостями третього етапу були: дестабілізація організації освітньо-виховної роботи; обмежене використання інноваційних програм; зміна моральних цінностей, яка призвела до негативних наслідків в житті дітей та підлітків; відсутність системи підготовки педагогічних кадрів; перенесення класно-урочної системи в організацію освітньо-виховної роботи дитячих оздоровчих таборів; збільшення кількості робітників, які не мають професійної педагогічної освіти; закриття або перепрофілювання великої кількості заміських стаціонарних дитячих оздоровчих таборів; розширення в цей час кількісного складу таборів оздоровлення та відпочинку, яке відбувалось за рахунок відкриття літніх таборів на базі загальноосвітніх навчальних закладів тощо.

Четвертий етап (2000 рік – теперішній час) інноваційний.

Характерними особливостями даного етапу можна вважати гуманізацію організації оздоровлення та відпочинку дітей та підлітків, яка реалізується через педагогічну взаємодію та супроводжується педагогічною підтримкою дітей та підлітків в умовах функціонування дитячих оздоровчих таборів; підвищення вимог до підготовки та підбору педагогічних кадрів для роботи в закладах оздоровлення та відпочинку, які передбачають наявність у педагогів ряду професійних якостей, якісну теоретичну підготовку та уміння застосовувати теоретичні знання на практиці, наявність педагогічної освіти; збільшення кількісного складу дитячих оздоровчих таборів шляхом створення закладів оздоровлення та відпочинку дітей і підлітків з денним перебуванням; зростання відсоткового коефіцієнту оздоровлених дітей відповідно до загальної кількості дітей, які мешкають в Україні; зменшення кількості позаміських закладів оздоровлення та відпочинку, що не сприяє підвищенню якості оздоровчих послуг.

Висновки. Таким чином, враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що починаючи з середини ХХ століття до теперішнього часу розвиток освітньо-виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах відбувався нерівномірно. На основі визначення характерних особливостей процесу розвитку організації оздоровлення та відпочинку дітей в зазначений період, нами виділено чотири етапи розвитку освітньо-виховної роботи дитячих оздоровчих таборів, а саме: перший етап (кінець 50-х – початок 80-х рр.) – визначальний; другий етап (80-ті – початок 90-х рр.) – особистісно-зорієнтований; третій етап (90-ті рр.) – перехідний; четвертий етап (з 2000-ого) – інноваційний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белов В.Н. Продуктивность деятельности детей в летнем оздоровительном лагере как условие их самореализации: автореферат дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «общая педагогика, история педагогики и образования» / Белов В.Н. – Саранск, 2010. – 18с.
2. Воспитательная направленность работы детского оздоровительного лагеря / [авт. текста А. В. Волохов, И. И. Фришман]– М.: ГОУДОД ФЦРСДОД, 2006. – 128с.
3. Наказний М.О. Проектування діяльності дитячого оздоровчого закладу: теорія і технологія // С.О.Сисоевої: Монографія. – Дніпропетровськ, 2010. – 476с.
4. Торшин В.Н. Детские оздоровительные лагеря. // Народное образование. – 2010. – № 3. – С. 68-72

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олексієнко Наталія Валеріївна – здобувач наукового ступеню кандидата педагогічних наук за спеціальністю – 13.00.01. при Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка.